

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI)

Teksto suvokimo užduotys

2009 m. valstybinis brandos egzaminas
(pagrindinė sesija)

2009 m. gegužės 20 d.

Trukmė – 1,5 val. (90 min.)

Perskaitykite tekstą ir atlikite užduotis.**Marcelijus Martinaitis****SKAITYTI AR STEBĖTI, KAIP PEŠASI ŽVIRBLIAI?**

1 Šiandien įvairiomis progomis kalbama, kad žmonės vis mažiau skaito. O man norėtusi tvirtinti atvirkščiai: kaip niekada anksčiau dabar žmogus yra *skaitantysis*. Jokia specialybė, tarnyba neįmanoma be sugebėjimo skaityti. Net ir kriminaliniai nusikaltėliai turi būti šiek tiek raštingi, gal tik kišenvagiams nereikia didesnių kvalifikacijų, tik rankų miklumo. Mažamokslis šiandien priklauso lyg ir neįgaliųjų grupei, jį visuomenei tenka globoti, nes jis beveik nieko nebegali išmokti. Net ir kompiuteris, prie ekrano susodinęs daugiau žmonių, negu jų sėdėdavo prie romanų prieš šimtą metų auksiniais literatūros skaitymo laikais, neužgožė poreikio skaityti.

2 Nori nenori, tačiau kasdien skaitome įvairius skelbimus, sąskaitas, reklamą, kuri braute braunasi į mūsų akis. Net ir važiuodamas Vilniuje troleibusu pro langą skaitau daugybę stendų apie pirkinius, smagius vakarėlius su pusnuogėmis panelėmis, lošimo namus, galimybę pigiau kalbėti mobiliuoju telefonu, nebrangiai keliauti į egzotiškas salas, išlošti milijoną, įsigyti modernų butą. Taip Vilnius reiškiasi ir kaip žodinis tekstas, kurį sukūrė verslas, pinigai, pramogos. Skaitydamas vien šiuos tekstus, gali nesuprasti, jog čia valstybės sostinė, istorinis bei sakralinis Lietuvos miestas, o ne kažkoks didžiausias *marketas* ar pramogų centras. Tokį Vilnių per porą dešimtmečių sukūrė įvairaus pobūdžio tekstai, veikiantys kaip ypatingi komercijos komunikaciniai tinklai, iš kurių niekaip neįmanoma išsipainioti.

3 Suprantu, jog, kai kalbama apie *skaitymą*, turima galvoje grožinė literatūra. Tačiau skaitant tuos visus ne mūsų valia įbruktus tekstus iš akių išleidžiamas meninis, individualus *skaitymas* kaip viena iš svarbiausių sričių, be kurios neįmanoma ugdyti sugebėjimų, lemiančių kokybinį tiek asmens, tiek bendruomenių kultūros lygį. O vis dėlto tai, ką ir kaip kasdien perskaitome, mums daro didesnę poveikį nei romanas ar eilėraštis, nes veikia tiesiogiai, ko niekaip nepadarysi literatūriniu tekstu, kad ir kaip ten „išsidirbinėsi“. Tenka pripažinti, kad literatūra, kaip tekstai, yra netekusi tiesioginės galios valdyti žmonių mintis, elgesį, postmoderni kūryba to jau net nesiekia. Išnyko 19 a. skaitančiojo vaizdinys – iš paveikslų pažįstama graži panelė su atversta knyga rankose.

4 Grožinei literatūrai sunku konkuruoti su žiniasklaida, net su tais tūkstančiais klerkų¹, kurie kasdien gamina milijonus tekstų. Palinkę prie kompiuterių, jie gamina tekstus, kurie netrukus taps detektyvinėmis istorijomis: vieniems atneš laimę, kitus nutrenks į skurdą, paskatins vagystes, garsias kriminalines bylas. Tie naujieji tolstojai ir dostojevskiai, patys to nežinodami, sukuria gyvų siužetų, išprovokuoja netikėtų veiksmų, tomis istorijomis aprūpindami žiniasklaidą. Taigi Lietuva šiandien skaito ir perskaito labai daug. Tačiau, Martyno Mažvydo žodžiais tariant, ar visada permano tai, ką perskaito?

5 Ar po to dar kas nors lieka literatūrai? Iš jos atimtas naujienos skelbimas, sensacija, net kriminalinių įvykių aprašymai, kuriuos įtaigiau pateikia TV reportažai, laikraščiai. Kad sužinotum intriguojančią naujieną, dabar nereikia kankintis skaitant puslapį po puslapio storiąsias romaną, užtenka įsijungti televizorių ar internetą.

6 Yra be galo daug visokių skaitymų ir perskaitymų, tačiau skaitymo kokybė siejama su knyga, grožinės literatūros leidiniais. Grožinės literatūros skaitymas kokybiškai skiriasi nuo visų kitų skaitymo būdų. Tai individualizuoja skaitymą, yra savotiškas išėjimas už visuomenės kontrolės ir jos represinių ribų. Skaitymas išlaisvina asmenį, veikia kaip stipri asmens individualizavimo priemonė, jį įtraukia į paslaptinius sąmonės ir savimonės vyksmus, kurie dažnai būna slopinami ar užslopinti pareigų, politinio režimo, papročių, teisinių normų, – sužadinamas nuslėptas vidinis gyvenimas.

7 Knygose mes *skaitome save* arba ieškome savęs, vyksta dialogas su savimi (jokia teorija negali žinoti, ką aš pats sau perskaitau). Tokiu būdu skaitymas tampa *kūryba*, individualiu teksto atkūrimu. Pagaliau skaitydami galime vertinti, bausti, išteisinti tų kūrinių veikėjus, skaitymo griebiamės ir dėl to, kad patys neretai būname įsprausti į kampą. Ar nepatiriame laisvės skaitydami, o tada imame siekti jos savo gyvenime?

8 Tačiau šiandien įbrukti į rankas bet kokią knygą nėra didžiausias gėris, kad vėliau galėtume girtis, jog štai žmonės vis dar skaito. Skaitymas nelygu skaitymui. Į rankas įbrukti knygą yra labai daug šiuolaikinių galimybių. Paskelbti skaitymo metai gali būti suprantami ir kaip būdas siekti vien komercinės knygu prekybos sėkmės.

¹ Klerkas – tarnautojas, dirbantis prekybos, pramonės įmonės, notaro arba advokato kontoroje.

9 Teko lankytis daugelyje Europos mugių. Pirmiausia ten krenta į akis tai, kad jose dominuoja komercinė pramoginė literatūra, aprūpinta išpūdingiausia reklama. Ten daugybė knygų, bet tarp jų sunku surasti KNYGĄ. Žinoma, knyga čia laikoma dar ir preke, o kur prekė – ten arši konkurencija ir vertybiniai kriterijai nėra svarbiausi.

10 Panašiai ir Lietuvoje. Galima pastebėti, kaip akivaizdžiai siaurėja arba siaurinamas skaitymo diapazonas: visokiuose reitinguose, perkamiausių knygų dešimtukuose ar pasiūlymuose iš penkių išrinkti geriausių yra telkiamas dėmesys atseit į populiariausio autoriaus kūrybą, o tai tarnauja tai pačiai reklamai, iškreipia vertybinius kriterijus arba juos beveik ištrina. Paskelbus skaitymo metus buvo galima tikėtis, jog bus siekiama ugdyti būtent *skaitymo kokybę*, sugebėjimą rinktis įvairesnio pobūdžio literatūrą.

11 Kartais gerai, kad žmonės neskaito kokios nors komercinės makulatūros, grafomaniškų² tekstų. Vertų perskaityti knygų tikrai yra nedaug, kartais geriau sėdėti ir žiūrėti, kaip leidžiasi saulė, kaip pešasi žvirbliai, negu skaityti kokį kvailą romaną.

12 Istorijoje yra žinoma laikotarpių, kai *skaitymas* sukurdavo literatūrą, kūrinius paversdavo klasika, nes jie būdavo ypatingai perskaityti, turėjo istorinę atmintį, lėmusią kokius nors estetinius, socialinius ar dorovinius visuomenės pokyčius. Prancūzai sukūrė Balzaką, anglai Baironą, italai Dantę, rusai Tolstojų, lietuviai Maironį. Be išskirtinio skaitymo nebūtų jų nė vieno.

13 O koks mūsų savo literatūros skaitymas šiandien? Ar išliks tas mūsų skaitymas kaip tam tikra vertybė? Paprastai yra keli kritikai, kurie literatūrą perskaito taip, kad iš visos masės išliktų kelios knygos ir jų autoriai. Deja, šiandien tokių literatūros kritikų nebeturime. Įvedama tam tikra vertinimo lygiava, net paprasčiausias literatūrinis „mėsainis“ gali būti iškeltas kaip nepaprastas literatūros reiškinys, aprūpintas citatomis iš žymiausių teoretikų veikalų.

14 Dabartinis kūrinių komentavimas tapo absoliučiai nepatikimas. Negali literatūra stiprėti kieno nors nuolat neprovokuojama, ką paprastai daro specialiai pasiruošę skaitytojai – kritikai, literatūros teoretikai, patys rašytojai. Nemanau, kad labai nusmuko skaitančiųjų intelektualinis lygis ar pačios literatūros visuomeninis prestižas, pasidavus vadinamiesiems rinkos dėsniams. Stinga tam tikro literatūrinio sąmoningumo, aštraus konfliktiško žvilgsnio į visa tai, kas šiandien Lietuvoje parašoma ir vadinama proza, poezija, eseistika, bet nekelia kokios nors sumaišties, be ko literatūra tampa negyvybingu, savotišku klubiniu užsiėmimu. Ar labai kalti skaitytojai, kad neskaito, kai garsinami abejotinos vertės kūriniai?

15 Yra kaltos ir visokios tarnybos, nes geriausi mūsų rašytojų kūriniai nepasiekia skaitančiųjų, ypač mažesnėse rajonų bibliotekose. Jose nerasime ne tik žinomesnių rašytojų knygų, bet ir Nacionaline kultūros ir meno premija įvertintų kūrinių. Iš menkų lėšų ten užsakoma tai, „ką žmonės skaito“, tad didžiausią eilutę galime pamatyti prie jau suskaiyto „Durnių laivo“³ ar kitos panašaus turinio knygos.

16 Taigi nelabai džiaugiuosi, kai sakoma, jog vis daugiau perkama ir skaitoma knygų. Tarp jų, kaip buvo kažkur parašyta, tik 5 procentai lietuvių autorių. Esu girdėjęs verslo žmones sakančius, kad lietuvių literatūra neturi „perspektyvų“, negana to, jog neduoda pelno, bet dar reikia remti leidybą, autorius, kad jie rašytų, leistų knygas, kurios nepajėgia konkuruoti su užsienio autoriais, nes verstinės knygos esą puikiai patenkina mūsų skaitytojų poreikius.

17 Nelabai pastebima, kad būtų sudarytos skaitymo metų programos, numatyti renginiai, kurie ugdytų literatūros skaitymo prestižą, gilesnį suvokimą, nes jis akivaizdžiai prastėja, pasidavus pigiai komercinei reklamai, žemo lygio iš Vakarų užplūdusiam skaitalui, su kuriuo ima „konkuruoti“ ir mūsų vienas kitas literatas, tikintis, jog su tokia kūryba bus galima „prasimušti“ į Europos ar net pasaulio rinką. Kol kas tokio pranašo, kuris tokį „produktą“ pagamintų, Lietuvoje vis dar nesulaukiame.

18 Kad kaip nors išgarsėtume, reikėtų grupelę mūsų rašytojų pavežioti po Europą uždarytus narve ir lankstančius virbus. Tada apie mus parašytų žymiausi laikraščiai, rodytų TV ir pirktų knygas, norėdami sužinoti, kas tie *durniai*.

19 Kitokio kelio nežinau, kaip tik rašyti ir patiems gerai, įdomiai skaityti, gal tada susidomės ir mumis, ir mūsų skaitymu. Kas mus gali skaityti, jeigu jau patys beveik neskaitome savosios literatūros ir jos nepermanome?

Pagal tekstą, skelbtą literatūrinėje svetainėje *rašyk.lt*

² Grafomanija – liguistas potraukis rašyti, kurti literatūros kūrinius.

³ „Durnių laivas“ – skandalingai pagarsėjusi Vytauto Petkevičiaus knyga.

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI) ♦ Teksto suvokimo užduotys ♦ 2009 m. valstybinis brandos egzaminas ♦ Pagrindinė sesija

Atsakykite į klausimus, remdamiesi M. Martinaičio tekstu.

1. Su kokia nuomone 1 pastraipoje polemizuoja M. Martinaitis?

(1 taškas)

2.1. Koks M. Martinaičio požiūris į 2 pastraipoje aptariamus tekstus?

(1 taškas)

2.2. Argumentuokite teksto autoriaus požiūrį: išrašykite meninės raiškos pavyzdį ir paaiškinkite jo prasmę.

(2 taškai)

3. Palyginkite 2 ir 3 pastraipose pateikiamus panelės įvaizdžius ir paaiškinkite jų prasmę.

(2 taškai)

4. Teksto autorius teigia, kad „grožinei literatūrai sunku konkuruoti su žiniasklaida“. Remdamiesi 3, 4 ir 5 pastraipomis, nurodykite tris priežastis, lemiančias tokią literatūros padėtį.

(3 taškai)

5. Remdamiesi 2 ir 6 pastraipomis, įvardykite jas siejančią esminę priešpriešą ir paaiškinkite jos prasmę.

(2 taškai)

6. Apibendrintai suformuluokite 8, 9 ir 10 pastraipose svarstomą problemą.

(2 taškai)

7. Suformuluokite 12 ir 13 pastraipas apibendrinančią mintį.

(2 taškai)

Čia rašo vertintojai

I II III

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI) ♦ Teksto suvokimo užduotys ♦ 2009 m. valstybinis brandos egzaminas ♦ Pagrindinė sesija

8. 13 pastraipoje teksto autorius teigia: „...net paprasčiausias literatūrinis „mėsainis“ gali būti iškeltas kaip nepaprastas literatūros reiškiny, aprūpintas citatomis iš žymiausių teoretikų veikalų.“ Paašškinkite šio sakinio prasmę.

(2 taškai)

9. Kokią būtiną literatūros gyvybingumo sąlygą teksto autorius nurodo 14 pastraipoje?

(1 taškas)

10. Remdamiesi 15, 16 ir 17 pastraipomis, paašškinkite, kokį bendrą priekaištą teksto autorius išsako skaitytojams, leidėjams ir kultūros darbuotojams.

(1 taškas)

11. Suformuluokite, kokio tikslo teksto autorius siekia 18 pastraipoje.

(2 taškai)

12. Paašškinkite, kas sieja 4 ir 19 pastraipas

a) stiliaus požiūriu,

b) turinio požiūriu.

(2 taškai)

13. Remdamiesi visu tekstu, suformuluokite M. Martinaičio siūlomą atsakymą į teksto pavadinime iškeltą klausimą.

(2 taškai)

14. Nurodykite teksto žanrą.

(1 taškas)

Čia rašo vertintojai

I	II	III
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Iš viso taškų

26

(Taškai bus dauginami iš 2 specialia programa.)

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

Juodraštis

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI) ♦ Teksto suvokimo užduotys ♦ 2009 m. valstybinis brandos egzaminas ♦ Pagrindinė sesija

Empty rectangular box for writing answers.

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI) ♦ Teksto suvokimo užduotys ♦ 2009 m. valstybinis brandos egzaminas ♦ Pagrindinė sesija